

Építészet és dráma

A kreatív alkotás körülményei az építészetoktatásban

BME Építőművészeti Doktoriskola | Egyéni Kutatás

Tematikus év témaköre: Építészet és oktatás
Egyéni kutatás fókusz: Gondolat | tér | kép: a térbeli gondolkodás fejlesztésének lehetőségei
Részfeladat: Építészet és dráma | a kreatív alkotás körülményei az építészetoktatásban
Témavezető: Vincze László DLA
Konzulensek: Nagy Márton DLA
Kerékgyártó Béla PhD
Készítette: Ónodi Bettina | HNPPY5
Kelt: Budapest, 2016.05.15.

Építészet és dráma

A kreatív alkotás körülményei az építészetoktatásban

Az idő visszafordíthatatlansága miatt minden alkotási tevékenység egyedi, megismételhetetlen. A létrehozott műbe, legyen az egy dallam, egy firka a lap sarkán, egy agyagváza, vagy egy szonett, észrevétlenül belecsempésződik az alkotó világából egy kis darab. Ez a részlet annál személyesebb, minél inkább szükséges hozzá a készítő tehetsége, egyénisége. Egy virágkoszorú összefonásakor viszonylag kevésbé fontos a kézügyesség, hiszen ha valaki megtanulja a fonás szabályát és helyesen alkalmazza, inkább az alapanyag frissességén múlik az elkészült mű szépsége, bája. Egy Móricz novella viszont a szerző életútja, jelleme, élményei, tapasztalatai nélkül egy esemény száraz, üres leírása lenne.

Építészeti tervezés során sokszor vagyunk kénytelenek gondolatainkat gyors rajzokban vagy tér-tömeg modelleken vizsgálni, hogy visszacsatolást szerezhessünk állításaink igazáról, vagy megjelenítsük azt a hangulatot, amit az adott terv kapcsán belső szemünkkel elképzelünk. Ekkor gondolataink ábrázolása mellett kézügyességünk, térlátásunk, absztrakciós készségünk is tetten érhető. Előkerül a hibázás lehetősége, melyet minden alkotási folyamat természetesen magában hordoz. Az alkotás személyessége, a tehetség vagy készségek kivetülése sokak számára zavaró lehet. Valaki ettől a megnyilvánulástól a teljesítés nyomása alatt begörccsölhet, ami az alkotó folyamatra kártékony hatással lehet. Ez némiképp ellensúlyozható különböző eszközökkel, pl. ha minden más körülményt kizárva csak az alkotásra koncentrálunk. Ennek eléréséhez szükséges egyfajta nem is fizikai, inkább lelki környezet, atmoszféra, mely kötetlen, öngerjesztő, inspiratív, még a folyamatot is előre lendíti. Ez a felszabadult, kreativitást serkentő lelkiállapot. Mindannyian tapasztaltuk valószínűleg ennek jótékony hatását: mikor gondolataink egy dolog köré összpontosulva önmagunknak voltak fokozói. Szerencsére vannak olyan személyiségtípusok, akik szívesen vállalják, szeretik a többi ember előtti megmutatkozást. Ők például a színészek. Egy előadás előkészítésekor számukra is szükség van a felszabadult légkör megteremtésére. Így segítségük bevonásával módszereiket megfigyelve, párhuzamokat keresve elleshetők olyan praktikák, melyek az alkotást elősegítő környezet megteremtésére szolgálnak. Részben ezzel foglalkoznak a drámapedagógia és a művészetpedagógia egyes területei, melyek olyan eszközöket próbálnak alkalmazni kreatív pedagógiai célokra, mint például a mozgás, tereink vagy saját testünk szokatlan használata.

Pedagógiai ismereteink, látókörünk szélesítése céljából 2016. március 09-én a Budapesti Műszaki Egyetem Építőművészeti Doktori Iskola meghívott vendége volt Horváth-Törek Gergely koreográfus, a soproni IS (ImproSopron¹) improvizációs színház alapítója, aktív tagja. Tőle kértük, segítsen minket olyan drámapedagógiai módszerek megfogalmazásában, melyek az építészképzés során a különböző alkotásközpontú gyakorlati órákon felhasználhatóak mind a diákok, mind a tanárok számára.

¹ <https://www.facebook.com/improsopron/> (utolsó letöltés: 2016.április 10.)

Alapvetésünk, hogy a kreatív alkotások létrejöttének alapja a fentebb leírt felszabadult hangulat. A célunk tehát az óra megszokott rendszerének újraértelmezése művészetpedagógiai, drámapedagógiai elvek alapján, az órán résztvevők ellazítása, kreatív alkotói légkör megteremtése. Ez fontos, aktuális téma nálunk az egyetemen, ahol sokszor nehéz ennek az állapotnak az elérése, ami megnehezíti a közös munkát a diákokkal és egymással is. A téma interaktív jellegéből adódóan Gergőtől nem előadást hallhattunk az improvizációs gyakorlatok előnyeiről, hanem konkrét példák mentén, bőrünkön tapasztalhattuk a megismert tudományterület inspiráló erejét. Mondanom sem kell, az óra remek hangulatban telt. Széles skáláját próbálhattuk ki azoknak a feladattípusoknak, melyek mentén elindulva az építészképzésre is kiterjeszhető lenne ez a pedagógiai irányzat. A következőkben a megismert drámapedagógiai jellemzők bemutatása mellett az órán átéltek segítségével próbálom a legfontosabb tanulságokat kiemelni, melyek alapján az építészképzésbe való beépülés lehetőségei relevánsnak bizonyulhatnak.

„A drámapedagógia a pedagógia művészete”² – mondta Móra János, a tudományág egyik jeles hazai képviselője. A drama görög szó jelentése tenni, cselekedni. A pedagógia, szintén görög eredetű, komplex jelentésű, mely neveléstudományt illetve nevelési gyakorlatot is jelent. E két szó összetétele egy olyan tudományág, pedagógiai irányzat, mely a nevelési gyakorlatban a cselekvésre, illetve cselekedtetésre fekteti a hangsúlyt. A Pedagógiai Lexikonban Gabnai Katalin a következőképpen írja körül a drámapedagógia fogalmát: A drámapedagógia egy olyan „művészetpedagógia irányzat, amely a dráma és a színház eszközeit sajátos módon használja a nevelésben. Gyakorlatokkal és játékokkal segíti a valóság átélését, az emlékek megőrzését, a figyelem fejlesztését, az alkotás szabadságával való megismerkedést, s ezen keresztül a csoport és az egyén fejlődését. (...) Mindig csoportban történő, de személyre szóló készségfejlesztő munkát valósít meg, mely különböző korosztályoknál is alkalmazható.”³

A módszer segítségével a tananyag átadása élményszerűbb, átélhetőbb, a tapasztalatszerzés öröme és ereje használja. A hagyományos színjátszással szemben itt a nevelőmunkára koncentrálódik a hangsúly. A drámapedagógia bevonása nem csak a gyerekek nevelése szempontjából lehet fontos, az óraadók munkáját is segítheti. Az óra menetébe bevonja a tér adottságait, fejleszti a tanárok problémamegoldó, empatikus, kommunikációs készségeit. Rengeteg típusgyakorlatról lehet tudni, melyek specifikusan használhatók az oktatás különböző területein. A drámapedagógia alkalmazása többnyire elemi vagy középiskolai oktatásban jellemző, de feltételezhetően felsőfokú művészeti képzések során is számtalan pozitív hozadéka lehet. Erre mutat rá Gabnai Katalin is *Drámajátékok*⁴ című munkájában, ahol a szerző a módszer kreatívfejlesztő szerepét vizsgálja. Állítása szerint, ha egy gyermek megérti, elsajátítja a kreatív improvizálás képességét, praktikáit, ezekkel élve a saját alkotóképességét fejleszti, s veleszületett képességei a gyakorlatok, asszociációs folyamatok mentén kreativitássá fejlődnek.

² http://alsos.fazekas.hu/wiki/Magyar_nyelv_es_irodalom/Modszer_tani_alapelvek/Drámapedagógia (utolsó letöltés: 2016.04.10.)

³ Báthory Zoltán – Falus István: *Pedagógiai Lexikon, I. kötet*. Keraban Kiadó, 1997., 305.

⁴ Gabnai Katalin: *Drámajátékok – Bevezetés a drámapedagógiába*. Helikon Kiadó, 2001.

A szerdai alkalmon meghívott vendégünk személyes szakértelme alapján az improvizáció jelentőségét domborította ki. Az óra alatt megtapasztalhattuk: a dramatikus improvizáció során asszociációs készségeink kerülnek előtérbe. Mindez nem csak az egyéni készségfejlesztésben lehet lényeges: egy-egy ilyen asszociációs gyakorlat alatt a csoportszellem is alakul, együttdolgozási és empátikus képességeink aktivizálódnak. Gergő segítségével körülbelül 10-12 drámás játékot próbálhattunk ki a rendelkezésre álló másfél óra alatt. Először főként hangulatteremtő, lazító gyakorlatokat ismerhettünk meg, majd rögtönzőképességünk használatára, fantáziánk megmozgatására is sor került. Legélvezetesebbek a komplexebb, csoportból építkező feladatok voltak, mikor egymás gondolataiból, hirtelen döntéseiből hoztunk ki egy közös történetet, ha úgy tetszik, közös alkotást. Bár fizikai értelemben vett alkotásra nem került sor idő szűkében, ilyen jellegű feladatokról is szó esett, melyek akár rajzi, akár egyéb manuális foglalkozásokon hasznosnak bizonyulhatnak. Tapasztalhattuk, a közösségi együttgondolkodás egyrészt valóban segít a felszabadult, kreatív lelkiállapot elérésében, és inspiráló hatással van mind a csoportra, mind az egyénre, így az alkotási folyamat élményszerűbbé válik. Az alkalom mindannyiunk számára emlékezetesre sikerült. Képet kaphattunk a megszokottból kimozdított, változatos óra előnyeiről, fantáziánk rég nem használt területeinek felélénküléséről.

Mindemellett még egy kiemelt fontosságú gondolat előkerült. A hiba jelentősége, pozitív értelmezésének szerepe. Ha alkotó tevékenységekről beszélünk, nem elhanyagolható a hibázás lehetősége által okozott belső feszültség kezelése. Alapvető tulajdonságunk, hogy nem szeretünk hibázni. Bármely komplex tevékenységnél, mint pl. az építészeti tervezés is, ennek az esélye elkerülhetetlen. Nagypapám sokszor ismételte, amikor gyermek voltam: „Fiam, az okos ember a más kárán tanul, a buta pedig a sajátján, jól jegyezd meg.” Megjegyeztem, de sajnos alkalmazni nem tudom. Egyrészt az állítás bölcsességet rejt, hisz valóban okos az ember, aki tud más hibáján tanulni: képes megfigyelni, és a tapasztalatait ésszerűen felhasználni. Ugyanakkor nincs olyan ember, aki saját maga ne követne el soha ballépéseket. Erre utal a Goethe idézet is: *„Amíg az ember törekszik valamire, hibázik is.”* Az improvizációs drámajáték számol a hiba lehetőségeivel, sőt, használja azokat. Körülbelül a második gyakorlat közben lettem figyelmes arra az elgondolkodtató megjegyzésre, amiben Gergő azt fejtette ki, játék közben megfigyelhető, ha valamelyikőnk hibázik, elmosolyodunk, akár el is nevetjük magunkat. Valóban így volt, ez felkeltette érdeklődésem. Később elmagyarázta, ez egy reflex a részünkről, de nincs benne hátsó szádék, ugyanis nem a hibázó személyt nevetjük ki, hanem magát a hibázás tényét konstatáljuk, a kialakult helyzetet találjuk komikusnak. Ez a való életben - nem játékkörülmények között - szinte elképzelhetetlen. Ha a hibáktól félünk, gátja lehet a cselekvésnek, például az alkotásnak, gondolataink rögzítésének. A diákok az építész karra érkezve nem mernek rajzolni, mert félnek, ha nem szép, akkor alkotásuk értékelhetetlen. Pedig nem így van. A gondolatok rögzítése legalább olyan fontos, mint azok esztétikai kifejezőereje. Az oktatási gyakorlatok során a hiba jelenségét megértetni és elfogadtatni a diákok számára kulcsfontosságú lehet. Emellett külön izgalmas, hogy a hibázás esélye egyéb lehetőségek feltárásában is fontos szerepet játszhat. Erről Szabó-Thalmeiner Noémi PhD így ír a drámapedagógia kapcsán:

„A drámapedagógia legfontosabb értéke a foglalkozások légkörében, hangulatában rejlik. Ha feltétel nélküli elfogadást, támogatást érez a gyerek akkor már elnyertük bizalmát. E módszer alapfeltétele tehát a bizalom. Itt szabad tévedni, nincs elmarasztalás. (...) Lehet hibásat mondani, mert az indoklás során mindenki magától jön rá a helyes megoldásra.”⁵

⁵ Szabó-Thalmeiner Noémi PhD: Drámapedagógia - Tanulmányi útmutató az óvó-tanítóképző szak III. évfolyama számára

Építészetre fordítva a tapasztaltakat, értelmezhetőek azok a tanulságok, melyeket érdemes lenne megfontolni, alkalmazni az építészképzés alkotásközpontú gyakorlatai esetén. Egyrészt a felszabadult légkör megteremtésének eszközei rendelkezésre állnak, építészeti gyakorlatokra „testre szabás” után használhatónak bizonyulnak. Mivel a tervezés lényege az ötlet megszületése, s ennek legtermékenyebb fejlesztő közege a próbálkozások, kísérletezések talaja, a közben tapasztalt hibák elfogadásával, új utak, lehetőségek meglátásával a diákok kreatív képességeinek fejlesztését segíthetjük elő. Erre hívja fel figyelmünk az a különleges óra, aminek átélésével talán közelebb jutottunk egy létező probléma megoldásához.

Ónodi Bettina

Kelt: Budapest, 2016. 05. 15.

Közreműködtek:

Meghívott előadó: Horváth-Törek Gergely

Az alkalmat szervezték: Kerékyártó Béla PhD

Skaliczki Judit

Soltész Judit

Ónodi Bettina

Az alkalmon részt vettek: A BME Építőművészeti Doktori Iskola diákjai

A fotókat készítette: Balázs Marcell

Szabó Péter